

Årsager til stigning i antallet af unge førtidspensionister

Hovedresultater

Hovedresultater

I 2023 blev der tilkendt omkring 21.400 førtidspensioner, hvoraf cirka 5.900 blev givet til unge under 40 år. Desuden befandt et stort antal unge sig på førtidspension ved udgangen af 2023.

For både unge og andre kan en førtidspension være relevant og nødvendig, men når en ung under 40 år tilkendes førtidspension, er der en risiko for, at den unge overlades til sig selv på en varig ydelse med et langt liv foran sig uden aktiv deltagelse i arbejds- og samfundslivet. Dette er en betydelig samfundsmæssig udfordring, der ikke kun påvirker de unges livskvalitet, men også har økonomiske og sociale konsekvenser.

Formålet med denne rapport er at undersøge, hvorfor antallet af førtidspensioner for unge under 40 år er steget i perioden 2021-2023, samt hvilke faktorer der bidrager til denne udvikling.

Rapporten bygger på kvalitative interviews med sagsbehandlere og ledere i syv danske jobcentre, hvor der ligeledes er gennemgået sager, som er endt med en tilkendelse af førtidspension for en person under 40 år. Der er udelukkende interviewet fagpersoner – de unge indgår ikke selv i undersøgelsen.

Årsager til stigning i antallet af tilkendelser

På tværs af de syv deltagerkommuner peger de interviewede fagpersoner i denne undersøgelse på nogle overordnede årsager til stigningen i antallet af tilkendelser af førtidspension:

- **Øget kompleksitet i udfordringer og øget afstand til arbejdsmarkedet:** Jobcentrene møder flere unge med komplekse, især psykiske udfordringer, som ofte ikke har nogen uddannelses- og/eller arbejdsmarkedserfaring. De unges mangeartede og komplekse udfordringer gør det vanskeligt at flytte dem mod uddannelse eller beskæftigelse.
- **Øget fokus på afslutning af længerevarende sager i jobcenteret:** Flere jobcentre har haft øget fokus på at afslutte langvarige sager, hvor det har været klart, at der ikke er en arbejdsevne at udvikle. Eksempelvis har flere kommuner deltaget i projekter som 'Flere skal med'. Dette har ført til en optimering af processerne i jobcentrene, og at flere er blevet afklaret til førtidspension.

- **Coronapandemiens negative effekter:** Pandemien har medvirket til, at flere borgere i afklaring har mistet arbejdsevnen helt, da pandemien har forværret deres situation/helbredstilstand. De er derfor blevet afklaret til førtidspension.
- **Politiske signaler og mediehistorier:** De senere års politiske signaler, herunder reformer og lovændringer, og mediehistorier har gjort jobcentrene mere forsigtige med at presse borgerne, hvilket har ført til hurtigere afklaring af sager til førtidspension.

De unge har et mangeartet udfordringsbillede

De unge, der tilkendes førtidspension, kæmper ofte med mange komplekse, alvorlige og konkurrerende udfordringer, der rækker ud over ledighed. Udfordringsbilledet kan inkludere udfordringer i barndommen (i hjemmet/og eller i skolen), psykisk og/eller somatisk sygdom og i nogle tilfælde også misbrug. Dette understøttes af sagsgennemgangen. I mange sager kan der ikke peges på én primær årsag til den unges varigt nedsatte arbejdsevne, men på mange forskellige udfordringer og diagnoser. En stor del af disse unge er således allerede i det offentlige system, når de bliver 18 år.

Flere unge med mangelfuld skolegang

Flere af de interviewede oplever, at flere unge kommer ind i beskæftigelsessystemet efter lange perioder med fravær fra uddannelsessystemet på grund af skolevægring, mistro, ensomhed, angst og isolation. Mange af de unge, der ender eller er i risiko for at ende på førtidspension, opgiver ifølge interviewpersonerne skole- og uddannelsessystemet tidligt på grund af dårlige erfaringer, og fordi de ikke trives i det traditionelle skolesystem.

Unge under 30 år visiteres som udgangspunkt til uddannelseshjælp og mødes med et uddannelsespålæg, når de henvender sig i jobcenteret, men de har ikke basale skolefærdigheder og er ikke motiveret for uddannelse. Flere efterspørger derfor tidligere indsatser og forebyggelse i grundskolen for at hjælpe og forebygge, at unge, der har svært ved at gå i skole, og som ikke passer ind i det traditionelle skolesystem, ender på førtidspension senere i livet.

Lange ventetider i psykiatrien

En væsentlig udfordring i arbejdet med at forebygge, at de unge ender på førtidspension, er, at mange unge er blevet sent og/eller forkert udredt og ikke har fået den nødvendige hjælp og støtte, inden de henvender sig i jobcenteret. Hertil kommer, at lange ventetider i psykiatrien både er med til at forværre de unges helbredstilstand og i nogle tilfælde forhindrer jobcentrenes arbejde med at sammensætte og igangsætte meningsfulde indsatser for de unge, da mange har svært ved at forholde sig til andet, mens de venter på udredning og/eller behandling i psykiatrien.

En tværfaglig indsats kan forebygge førtidspension

På grund af de unges komplekse udfordringer kræves en tidlig, tværfaglig, koordineret og individuelt tilpasset indsats, der kan ændre kursen mod førtidspension. Det er således vigtigt, at indsatsen ikke kun fokuserer på uddannelse eller beskæftigelse, men også adresserer de unges sociale og helbredsmæssige barrierer samt udvikler deres personlige og sociale kompetencer. Det tværsektorielle samarbejde er udfordret af, at henholdsvis beskæftigelsesforvaltningen, socialforvaltningen og sundhedsforvaltningen i den enkelte kommune har eget lovgrundlag og eget budget, der ikke fremmer samarbejdet om den unge. Kommuner, der har organiseret sig med en ungeindsats, oplever, at denne organisering mindsker samarbejdsudfordringerne.

Motivations- og relationsarbejde er en vigtig del af indsatsen i jobcentrene for denne gruppe unge. Dette arbejde kræver en længerevarende, individuel og intensiv indsats, der til tider udfordres af proceskrav og målstyring i jobcentrene.

Ressourceforløb er ikke afgørende

Sagsgennemgangen viser, at en stor del af de unge kommer direkte fra uddannelseshjælp til førtidspension. De har således ikke fået et ressourceforløb inden tilkendelse af førtidspension, selvom ressourceforløbene er målrettet borgere med komplekse og sammensatte problemer. Det fremgår af sagsgennemgangen, at de typiske årsager til, at de unge ikke har fået et ressourceforløb, er:

- Deres funktionsniveau er afklaret uden udviklingspotentiale, og de har allerede modtaget relevante indsatser, hvor yderligere forløb ikke vil forbedre funktionsniveauet.

- Der kan ikke peges på tværfaglige indsatser, som kan forbedre arbejdsevnen, og der er risiko for forværring ved iværksættelse af yderligere forløb.
- Tidligere jobafklarings- eller STU-forløb har afklaret borgeren fuldstændigt.
- Behandling er den eneste mulige indsats.
- Lægefaglige vurderinger har konkluderet, at ingen yderligere behandlingsmuligheder er tilgængelige, og at borgerens tilstand er stationær.

Ifølge interviewene bringer ressourceforløbene således ikke nye muligheder med sig, da det er de samme indsatser, der kan tilbydes på uddannelseshjælp og kon-tanthjælp.

Opmærksomhedspunkter

På baggrund af interviewene med jobcentermedarbejdere og ledere i de adspurgte jobcentre kan sammenfattes en række opmærksomhedspunkter, der kan bidrage til at forebygge en førtidspension:

- **Tidlig intervention og forebyggelse i grundskolen** kan forhindre, at den unges problemer eskalerer og fører til alvorlige sociale og helbredsmæssige udfor-dringer senere i livet.
- **Alternative undervisningsformer og mere fleksible ungdomsuddannelser med fx deltidsmuligheder** kan eventuelt hjælpe unge med komplekse udfor-dringer og vanskeligheder ved at gå i skole/i uddannelse. Fleksible løsninger vil måske kunne hjælpe unge i uddannelse og dermed reducere antallet af unge, der ender uden uddannelse.
- **Sociale indsatser tilbudt af jobcenteret** muliggør, at jobcentrene kan tilbyde fx støttekontaktpersoner, der kan skabe struktur og stabilitet i de unges hver-dag sideløbende med beskæftigelsesrettede indsatser.
- **Øget tværfagligt samarbejde** fx via en ungeenhed/ungeindsats har mulighed for at give en individuel helhedsorienteret indsats.
- **Kortere ventetider i psykiatrien** kan forbedre de unges helbred og øge deres muligheder for at komme i beskæftigelse eller uddannelse.
- **Øget samarbejde med sundhedssystemet samt den unges familie og net-værk** kan sikre, at der arbejdes hen imod samme mål for den unge.
- **Et mere rummeligt arbejdsmarked med plads til denne gruppe af unge** vil kunne bidrage til succesfulde virksomhedspraktikker og eventuel beskæftigelse på sigt.

Årsager til stigning i antallet af unge førtidspensionister
VIVE/2024
HR_302903